

J.R.R. TOLKIEN

J.R.R. Tolkien

HOBBITUL

Trilogia STĂPÂNUL INELELOR

Frăția inelului

Cele două turnuri

Întoarcerea regelui

SILMARILLION

COPIII LUI HURIN

POVEȘTI NETERMINATE

LEGENDA LUI SIGURD ȘI A LUI GUDRUN

ROVERANDOM

DOMNUL BLISS

SCRISORI DE LA MOȘ CRĂCIUN

Povestea lui
KULLERVO

Ținutul Pohja, de J.R.R. Tolkien

TABELUL ILUSTRĂȚIILOR

Ținutul <i>Pohja</i> , de J.R.R. Tolkien.....	6
1. Prima pagină a manuscrisului în grafia lui Christopher Tolkien.....	27
2. Primul folio al manuscrisului.....	28
3. Ciorna cu lista personajelor.....	65
4. Note întrerupte și o tentativă de rezumat.....	66
5. Alte tentative de rezumare a povestirii.....	70
6. Prima pagină din manuscrisul eseului „Despre <i>Kalevala</i> “, în grafia lui J.R.R. Tolkien.....	88

PREFAȚĂ

Kullervo, fiul lui Kalervo, este probabil cel mai antipatic dintre personajele lui Tolkien: necizelat, năzuros, iute la mânie și răzbunător și, pe deasupra, nu foarte chipeș. Și totuși, aceste trăsături îi conferă o doză de realism și, în pofida lor – sau poate tocmai datorită lor –, personajul este gustat de cititor. Mă bucur că am ocazia să prezint acest personaj complex unui public mai larg. Sunt recunoscător, totodată, că am avut posibilitatea să-mi șlefuiesc prima transcriere a manuscrisului, să îndrept scăpările neintenționate, să renunț la interpretările neîntemeiate și să corectez greșelile de tipar care s-au strecurat în edițiile precedente. Cartea de față reprezintă, sper, o versiune îmbunătățită a intențiilor lui Tolkien.

De la apariția primei ediții, au fost întreprinse mai multe cercetări cu privire la rolul ei în crearea protolimbii timpurii, qenya. John Garth și Andrew Higgins au studiat numele de personaje, precum și toponimele din manuscrisele care au supraviețuit și au făcut legătura cu limba creată de Tolkien: John, în articolul „The road from adaptation to invention“ („De la adaptare la invenție“, *Tolkien Studies*, vol. XI, pp. 1-44), și Andre, în al doilea capitol al tezei sale seminale de doctorat despre limbile de început ale lui Tolkien, „The Genesis of JRR Tolkien's Mythology“ („Geneza mitologiei lui J.R.R. Tolkien“, Cardiff Metropolitan

University, 2015). Studiile lor largesc orizonturile noastre despre primele încercări ale lui Tolkien și ne îmbogățesc înțelegerea asupra întregului său *legendarium*.¹

Materialele publicate în acest volum, adică *Povestea lui Kullervo*, neterminată, precum și cele două ciorne ale prelegerii sale susținute la Universitatea Oxford despre sursele ei, „Despre *Kalevala*“, au fost publicate pentru prima oară în volumul VII din *Tolkien Studies*, 2010, și doresc să le mulțumesc celor de la Tolkien Estate pentru permisiunea de a le republica aici. Notele și comentariile mele au fost republicate cu acordul West Virginia University Press. Studiul meu intitulat „Tolkien, *Kalevala* și *Povestea lui Kullervo*“ a fost republicat cu acordul Kent State University Press.

Trebuie să le mulțumesc mai multor persoane, fără de care apariția acestui volum ar fi fost imposibilă. În primul rând, lui Cathleen Blackburn, căreia i-am sugerat pentru prima oară că *Povestea lui Kullervo* ar trebui să ajungă la un public mai larg decât cititorii revistelor de specialitate. Îi sunt recunoscător lui Cathleen pentru că a obținut toate aprobările necesare din partea Tolkien Estate și a editorului Harper Collins. Le mulțumesc celor de la Tolkien Estate și de la Harper Collins pentru că au considerat, ca și mine, că scrierea *Kullervo* a lui Tolkien merită o ediție de sine stătătoare. Vreau să-i mulțumesc, de asemenea, lui Chris Smith, director editorial la Harper Collins și responsabil pentru tot ce ține de Tolkien, pentru sprijinul acordat, pentru sfaturile și pentru încurajările sale, care m-au ajutat să ofer *Povestea lui Kullervo* marelui public pe care îl merită.

---

¹ Termenul *legendarium* a fost folosit, mai întâi, de Tolkien și, ulterior, de critici pentru a desemna scrierile cu caracter mitologic, pe care se întemeiază *Stăpânul inelelor*. (n.tr.)

STUDIU INTRODUCATIV

Povestea lui Kullervo trebuie privită din mai multe unghiuri pentru a-i înțelege pe deplin rolul în creația lui J.R.R. Tolkien. Este cea mai scurtă dintre scrierile lui Tolkien și, totodată, prima lui încercare de a scrie în manieră tragică, dar și prima tentativă de a crea mituri în proză, astfel că reprezintă precursorul întregii sale opere de factură fantastică. Privită mai îndeaproape, ea constituie izvorul de căpătâi pentru așa-numita „mitologie pentru Anglia“, anume „Silmarillionul“. Repovestirea peripețiilor nefericitului Kullervo reprezintă materia primă din care Tolkien a plămădit una dintre cele mai remarcabile povești ale sale, cea a *Copiilor lui Hurin*. Mai precis, personajul Kullervo a fost germenul din care a răsărit cel mai tragic erou – unii ar spune unicul – al mitologiei tolkieniene, Túrin Turambar.

Știm de mult din scrisorile lui Tolkien că, în perioada școlii, descoperirea *Kalevalei* sau a „Tărâmului eroilor“, o colecție recent apărută (la acea dată) de cântece sau *runos* ale țăranilor analfabeți din regiunile rurale ale Finlandei, și-a pus puternic amprenta asupra imaginației sale și a reprezentat una dintre primele surse de inspirație pentru *legendarium*-ul său. Într-o scrisoare din 1951, în care își descrie mitologia editorului Milton Waldman, Tolkien își exprima îngrijorarea mult mai veche față de „sărăcia“ mitologică a țării sale. În opinia sa, Angliei îi

lipseau „poveștile autohtone“ care s-o treacă în rândul mitologiilor altor țări. Acestea erau „cea greacă, celtică, latină, germanică, scandinavă“ și, anume lăsată la urmă, „mitologia finlandeză“, care l-a „marcat profund“ (*The Letters of J.R.R. Tolkien*, p. 144, abreviată de acum înainte ca *Letters*). Impresia făcută asupra lui a fost puternică într-adevăr, căci, adâncit în studiul lor, aproape că a ratat examenele preliminare¹ în 1913, după cum avea să-i mărturisească fiului său, Cristopher, în 1944 (*Letters*, p. 87), și l-au „propulsat în lumea poveștilor“, după cum îi scria lui W.H. Auden în 1955 (*Letters*, pp. 214-215).

La data la care Tolkien lucra la poveste, izvorul ei literar, *Kalevala* finlandeză, își făcuse de curând loc în colecția de mituri ale umanității. Spre deosebire de miturile cu o îndelungată tradiție literară, precum cele grecești, romane, celtice sau nordice, cântecele *Kalevalei* au fost culese și publicate abia pe la mijlocul secolului al XIX-lea de către un folclorist amator – de profesie medic –, pe nume Elias Lönnrot. Într-atât se deosebeau acestea de fondul mitologic european, încât au dus la rediscutarea unor concepte precum „epopee“ sau „mit“². În pofida deosebirilor și reevaluărilor, publicarea *Kalevalei* a avut un efect profund asupra finlandezilor, care trăiau de secole sub stăpânirea altor puteri, mai întâi ca parte din Suedia, din secolul al XIII-lea până în 1809, apoi ca provincie a Imperiului Țarist, căruia Suedia îi cedase porțiuni însemnate din teritoriul finlandez. Descoperirea unei mitologii finlandeze autohtone, într-o vreme în care miturile erau tot mai des asociate cu naționalismul, le-a conferit finlandezilor o

¹ În original, „Honor Moderations“, la Oxford, un set de examene preliminare înaintea examinării finale (n.tr.)

² Au pus în discuție și rolul culegătorului în selectarea, redactarea și prezentarea materialului cules, ducând la acuzații de „folclor sau falsclor“ (strict în cazul *Kalevalei*); dar asta este altă discuție. Când Tolkien a citit pentru prima oară *Kalevala*, el și alții ca el au luat-o drept bună. (n.ed.)

independență culturală, precum și o identitate națională, iar pe Lönnrot l-a propulsat la statutul de erou național. *Kalevala* a dat aripi naționalismului finlandez în naștere și a contribuit la declarația de independență a Finlandei față de Rusia, în 1917. Se prea poate ca impactul pe care *Kalevala* l-a avut asupra finlandezilor ca „mitologie a Finlandei“ să-l fi marcat la fel de profund pe Tolkien ca și conținutul ei poetic, jucând un rol esențial în misiunea lui asumată de a crea o așa-numită „mitologie a Angliei“, cu toate că scriitorul se referea mai degrabă la o mitologie pe care să i-o „dedice“ Angliei (*Letters*, p. 144). Dovada influenței neconținute pe care *Kalevala* a exercitat-o asupra creației sale e absorbirea lui Kullervo într-un personaj din propria mitologie, Túrin Turambar.

Tolkien a citit pentru prima dată *Kalevala* în 1911, în traducerea lui W.F. Kirby (1907), pe când era elev la Școala King Edward din Birmingham. S-a declarat nemulțumit de traducere, însă a descris materialul în sine drept „un vin nemaipomenit“ (*Letters*, p. 214). Atât povestea, cât și cele două ciorne ale prelegerii sale „Despre *Kalevala*“ stau mărturie pentru entuziasmul cu care dorea să împărtășească esența acestui vin nou, buchetul său deopotrivă proaspăt și păgân, precum și „hiperbolele delicioase“ ale acestor „povești fanteziste... sălbatice și primitive“, după cum le vedea el. Aceste povești sălbatice și primitive l-au fascinat în așa măsură, încât, în toamna lui 1911, când a intrat la Oxford, a împrumutat *Gramatica finlandeză* a lui C.N.E. Eliot de la Biblioteca Exeter College, în încercarea de a învăța finlandeza, pentru a putea citi epopeea în original. Strădaniile sale au fost însă sortite eșecului, iar Tolkien avea să mărturisească oarecum cu mâhnire că „am suferit pierderi semnificative“.

Tolkien a fost cucerit îndeosebi de personajul pe care l-a poreclit „nefericitul Kullervo“ (*Letters*, p. 214), cel mai apropiat de tipologia eroului tragic în *Kalevala*. Fascinația lui a atins asemenea cote, încât, în ultimul an de studenție la

Oxford, i-a scris logodnicei sale, Edith Bratt, în octombrie 1914, spunându-i că „încerc să transform una dintre povești – o poveste extraordinară și nespus de tragică – într-o povestire scurtă (...) în care să includ și pasaje poetice...” (*Letters*, p. 7) Era vorba despre *Povestea lui Kullervo*, pe care a scris-o în bună măsură, din câte ne dăm seama, undeva între 1912 și 1914 (ibid., 214), cu siguranță, înainte de-a fi chemat sub drapel și trimis în Franța, în 1916. Datarea pune anumite probleme. Tolkien o fixează în 1912; specialiștii Wayne Hammond și Christina Scull preferă 1914, iar John Garth mizează pe sfârșitul anului 1914. Pe prima pagină a manuscrisului (planșa 1), găsim o dată trecută în paranteze „(1916)” în grafia lui Christopher Tolkien, însă dat fiind că însemnarea, care apare pe versoul unei note apreciative, datează din 1954, când lui Tolkien i-a fost decernat titlul de *Doctor Honoris Causa* de către Universitatea Națională din Irlanda, între cele două date există o diferență de aproape patruzeci de ani. Mai mult, anul 1916 este pus la îndoială și de însemnarea de dedesubt făcută în creion: „HC [Humphrey Carpenter] susține că în 1914”. Această însemnare va fi fost făcută în timpul sau după ce Carpenter a terminat biografia lui Tolkien, publicată în 1977.

Datarea exactă a oricărei compoziții prezintă întotdeauna dificultăți, întrucât activitatea creativă are loc îndeobște în cursul unei perioade îndelungate de timp, de la apariția ideii la versiunea finală, de-a lungul căreia procesul creativ poate fi demarat, întrerupt, revizuit și re-revizuit. În absența altor dovezi documentare, e cu neputință să restrângem perioada în care Tolkien a lucrat la *Kullervo* – din clipa inspirației și până la final – mai mult de 1912-1916. Putem afirma însă cu certitudine că nu a început să scrie înainte să parcurgă *Kalevala*, în 1911, și că nu a mai intervenit asupra manuscrisului după ce a fost încartiruit în Franța, în iunie 1916. Din observațiile făcute

de Tolkien în scrisoarea către Edith deducem că tragismul poveștii și aspectele sale mitice „i-au stârnit (deopotrivă) curiozitatea” și l-au cucerit în așa măsură, încât a simțit nevoia s-o repovestească.

Cu toate acestea, pe lângă influența vizibilă pe care a avut-o asupra poveștii lui Túrin Turambar, în *Povestea lui Kullervo* se întrezăresc și stilurile narrative întâlnite în scrierile sale ulterioare. Se prefigurează – însă doar schițat – mai multe genuri, categorii și forme întrebuintate mai târziu de Tolkien (proză scurtă, tragedie, repovestirea miturilor, vers, proză). În *Kullervo* întâlnim deopotrivă proză scurtă, tragedie, mit, un amestec de proză și de poezie, însă – deloc surprinzător pentru o compoziție așa de timpurie – toate în formă embrionară, nerealizate pe deplin. Drept urmare, raportat la toate aceste categorii, *Kullervo* nu-și prea găsește locul în canonul tolkienian. Ca povestire, se pretează la o comparație cu povestirile ulterioare ale autorului: *Roverandom*, *Leaf By Niggle*, *Farmer Giles of Ham* și *Smith of Wootton Major*; ca mit repovestit, o putem plasa alături de *The Legend of Sigurd and Gudrún* sau *The Fall of Arthur (Căderea lui Arthur)*; ca îmbinare de proză și de poezie, ne amintește de amestecul similar din capodopera lui Tolkien, *Stăpânul inelelor*. Putem trasa paralele și din punct de vedere stilistic, căci „pasajele de poezie” își găsesc adesea continuarea într-o proză cadențată ce amintește de amestecul proză-poezie specific vorbirii lui Tom Bombadil.

Paralelele se sfârșesc însă aici, căci, din multe alte puncte de vedere, *Povestea lui Kullervo* are prea puține în comun cu operele menționate mai sus. Doar în *Legenda lui Sigurd și a lui Gudrún* mai întâlnim acea atmosferă păgână care străbate aventura lui *Kullervo* de la un cap la altul, iar *Căderea lui Arthur* păstrează ideea destinului ineluctabil. Cu toate că în *Roverandom* regăsim anumite asemănări cu

poveștile de călătorie din mitologia irlandeză (*imramma*)¹, după cum au demonstrat-o studiile recente, cartea a fost concepută și rămâne până la urmă o poveste pentru copii. *Leaf by Niggle*, care se desfășoară în vremuri presupus moderne și într-un cadru care, deși nenumit, e în mod limpede Anglia lui Tolkien, reprezintă, înainte de toate, o parabolă despre călătoria sufletului, fiind, fără îndoială, cea mai alegorică dintre creațiile tolkieniene. *Farmer Giles of Ham* este un pseudobasm jucăuș și satiric, ce conține o serie de glume cu iz academic, precum și aluzii contemporane la Oxfordul lui Tolkien. *Smith of Wootton Major* este pe de-a întregul basm și, totodată, cea mai legată creație de început a lui Tolkien din punct de vedere artistic.

Spre deosebire de toate acestea, *Povestea lui Kullervo* – prea dură pentru copii, nici jucăușă, nici satirică și nici alegorică, lipsită de acea aromă de basm pe care Tolkien o considera necesară pentru toate creațiile de gen – e nespus de întunecată, o istorisire sumbră și tragică despre dușmănie de sânge, ucideri, abuzuri la adresa copiilor, răzbunare, incest și sinucideri, ce diferă atât de mult în conținut și ton de restul prozei sale scurte, încât poate fi plasată într-o categorie aparte.

Ca tragedie, *Povestea lui Kullervo* e fidelă în bună măsură rețetei tragice prescrise de Aristotel: *catastrofa* sau schimbarea sortilor, *peripeteia* sau întorsătura de situație, în care un personaj provoacă fără să știe un deznodământ antitetic intențiilor sale, și *anagnosis* sau revelația, în care personajul face saltul de la neștiință la cunoașterea de sine. Exemplul clasic este Oedip, a cărui dramă a fost plasată de Sofocle într-un timp și într-un spațiu cvasiistoric: Teba secolului al IV-lea î.e.n. Omologii acestuia, așezați de

¹ Vezi articolul lui Kris Swank, „The Irish Otherworld Voyage of *Roverandom*“ („*Roverandom* și călătoria în lumea de apoi irlandeză“) din *Tolkien Studies*, vol. XII, publicat în 2015 (n.ed.)

Tolkien în imaginarul său „Pământ de Mijloc“, sunt Túrin Turambar, construit pe calapodul lui Kullervo, dar și cel mai neobișnuit erou tragic al său, Frodo Baggins, a cărui călătorie – și traiectorie afectivă – din Fundătură până la Muntele de Foc¹ îl poartă prin toate normele aristotelice ce se potrivesc cadrului mai larg al istoriei Pământului de Mijloc, la fel ca și în cazul lui Túrin Turambar. Dimpotrivă, *Povestea lui Kullervo* este în mare parte anistorică și se desfășoară într-o lume închisă, al cărei singur reper temporal este „pe când magia abia se născuse“.

Ca primă tentativă a lui Tolkien de a interpreta în stil propriu un mit deja existent, *Povestea lui Kullervo* se situează alături de celelalte două încercări mai mature, scrise cândva în perioada anilor '20-'30. Acestea sunt *Legenda lui Sigurd și a lui Gudrún*, repovestirea în versuri a ciclului Völsung din *Edda poetică* islandeză, și *Căderea lui Arthur*, sinteza și totodată rescrierea în vers aliterativ modern a două poeme arthuriene compuse în engleza medie. Asemenea lui Arthur și lui Sigurd, Kullervo al lui Tolkien este cea mai recentă întruchipare a unui personaj mitic care a cunoscut multe avataruri de-a lungul timpului. Descoperim trăsături ale lui Kullervo încă din Evul Mediu Timpuriu, mai întâi la personajul irlandez Amlodhi, apoi la scandinavul Amlethus din scrierea de secol XII *Gesta Danorum*, semnată de Saxo Grammaticus, dar și la un personaj mai modern: renaștătorul prinț Hamlet al lui Shakespeare. Însă mai presus de toate e Kullervo din *Kalevala*, căruia Tolkien îi este profund îndatorat. Și totuși, povestea lui Tolkien nu se potrivește nici cu adaptările sale mitologice ulterioare. În primul rând, atât *Kalevala*, cât și *Kullervo* a lui Tolkien sunt mult mai puțin cunoscute decât Sigurd sau Arthur. Pentru mulți dintre cititorii familiari cu

¹ Am păstrat denumirile și toponimele propuse de Irina Horia în singura traducere românească publicată până la data apariției acestui text. (n.tr.)

Sigurd și Arthur, *Povestea lui Kullervo* reprezintă primul contact cu acest erou neverosimil. Ca atare, versiunea lui Tolkien nu poartă aceeași încărcătură și, deci, va fi ferită de prejudecăți. Foarte puțini cititori îl vor asocia pe Kullervo al lui Tolkien cu prințul Hamlet, deși cei mai perspicace vor vedea în sângerosul și netrebnicul unchi al lui Kullervo, Untamo, germeii crudului și ticălosului unchi al lui Hamlet, Claudius.

Legat de forma narativă, *Kullervo* se situează undeva între povestire și poem de anvergură, dat fiind amestecul de proză și vers, în care lungi pasaje de poezie sunt juxtapuse fragmentelor de narațiune stilizată. La fel ca *Sigurd și Gudrún*, *Kullervo* este o poveste de dragoste osândită, în care personajele nu au nicio libertate de mișcare, iar aidoma *Căderii lui Arthur*, este o poveste despre împletirea destinului cu hotărârile omului, de care atârnă implacabil viețile noastre. Totodată, asemenea *Căderii lui Arthur*, dar spre deosebire de *Sigurd și Gudrún*, *Kullervo* e neterminată, încheindu-se înainte de momentele culminante din final, care sunt doar schițate în note și rezumate. Din nefericire, caracterul incomplet al povestirii e tipic pentru creația tolkieniană. O bună parte din poveștile din „*Silmarillion*“ erau neterminate la data morții sale, cu siguranță mai multe decât cele terminate în timpul vieții. Lăsând la o parte acest neajuns, *Povestea lui Kullervo* și-a câștigat locul alături de celelalte scrieri tolkieniene, pentru toate temeiurile înșirate mai sus.

Însă, după cum am spus deja, rolul de căpătâi al *Poveștii lui Kullervo* este de precursor al uneia dintre istorisirile ce stau la temelia *legendarium*-ului tolkienian, *Copiii lui Húrin*, al cărei protagonist, Túrin Turambar, este, fără îndoială, croit după Kullervo. Tolkien a pomenit și alte surse de inspirație pentru Túrin, de pildă *Edda* islandeză, din care a împrumutat scena răpunerii dragonului, și *Oedip* al lui Sofocle, despre care am spus că, asemenea lui Túrin, este un erou tragic pornit în căutarea propriei

identități. Și totuși, nu cred că exagerăm afirmând că, fără *Kalevala*, nu ar fi existat *Povestea lui Kullervo*, iar fără *Povestea lui Kullervo*, nu s-ar fi născut Túrin. Cu siguranță că, fără povestea lui Túrin, mitologia creată de Tolkien ar fi fost văduvită în parte de tragismul ei, precum și de cel mai captivant fir narativ cu excepția *Stăpânului inelelor*. Totodată, în *Kullervo* recunoaștem ecurile laitmotivelor ce străbat întreaga creație tolkieniană: copilul orfan de tată, ajutorul supranatural, relația tensionată dintre unchi și nepot, precum și un talisman sau un obiect moștenit de mare preț. În ciuda faptului că aceste motive sunt introduse în circumstanțe narative neobișnuite și uneori răstălmăcite, le întâlnim pe tot cuprinsul operei lui Tolkien, începând cu *Povestea lui Kullervo*, prima dintre creațiile sale fantastice relevante, și terminând cu *Smith of Wootton Major*, ultima dintre scrierile sale publicate antum.

În scrisoarea către Waldman, Tolkien trăgea nădejde că mitologia creată de el va da un imbold și „altor minți și mâini mânăuitoare de vopsele, muzică și teatru“ (*Letters*, pp. 144-145). Posibil să se fi gândit și la *Kalevala*, întrucât vopseaua, muzica și imboldul dat altor mâini pricepute de care amintește ar putea să facă aluzie la transpunerea conținutului literar al *Kalevalei* în compoziții plastice și muzicale de către artiști care au văzut în epopee o sursă de inspirație. Două exemple grăitoare în acest sens sunt compozitorul clasic Jean Sibelius și pictorul Akseli Gallen-Kallela, doi dintre cei mai apreciați artiști finlandezi de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Sibelius s-a inspirat din *Kalevala* atât pentru suitele orchestrale „*Lemminkainen*“ și „*Tapiola*“, cât și pentru „*Suita Kullervo*“ pentru orchestră și cor, mai întinsă decât celelalte două, și astfel a dat miturilor o formă muzicală. Akseli Gallen-Kallela, cel mai de seamă pictor modern finlandez, a pictat mai multe scene din *Kalevala*, printre care și patru compoziții ce ilustrează momente de cumpănă

din viața lui Kullervo. Popularitatea de care s-a bucurat acest personaj atât în rândul poporului, cât și al artiștilor ne îndeamnă să-l vedem ca pe o întruchipare folclorică a violenței și iraționalității tulburi a unei epoci moderne la fel de tulburi. Putem să ni-l închipuim fără prea mult efort pe Túrin Turambar, produsul acestei epoci pustiite de războaie, în aceeași lumină, același tip de erou.

Firul narativ al poveștii lui Tolkien urmează îndeaproape cânturile XXXI-XXXVI din *Kalevala*. În traducerea lui Kirby, ele apar ca „Untamo și Kullervo“, „Kullervo și nevasta lui Ilmarinen“, „Moartea nevastei lui Ilmarinen“, „Kullervo și părinții săi“, „Kullervo și sora sa“ și „Moartea lui Kullervo“. Deși corespund unor poeme distincte, aceste capitole se înlănțuie într-o istorisire legată (chiar dacă nu întotdeauna perfect structurată) despre o gâlceavă distructivă între frați, din pricina căreia unul dintre ei moare, iar celălalt, vinovat de uciderea sa, devine tutorele lui Kullervo – nou-născutul fratelui său. Maltratat și abuzat atât de părintele său adoptiv, cât și de soția acestuia, băiatul supraviețuiește unei copilării nefericite, scăpând de trei ori din ghearele morții premeditate (prin înec, ardere și spânzurare), și, în cele din urmă, se răzbună pe cei doi, pentru ca în final să piară și el după ce descoperă că a săvârșit, fără voia lui, un incest cu sora pe care n-a recunoscut-o decât prea târziu. Abordarea lui Tolkien conferă profunzime istorisirii, lungind clipele de suspans, adăugând elemente psihologice și de mister, dezvoltând personajele, dar păstrând și îmbogățind, totodată, elementele păgâne și primitive care l-au atras încă de la bun început la *Kalevala*.

Povestea lui Kullervo ne-a parvenit într-un singur manuscris, Bodelain Library MS Tolkien B 64/6. Scrisul este lizibil, însă vorbim despre o ciornă nefinisată, cu multe tăieturi, însemnări laterale sau deasupra rândurilor, corecturi și rectificări. Textul e scris în creion, față-verso, pe treisprezece coli tip folio dublu îndoite. Narațiunea se întrerupe brusc la

jumătatea rectoului celui de-al treisprezecelea folio, lăsând circa un sfert din poveste neterminată. Din acel punct, avem doar note și schițele ultimelor capitole (planșele 4, 5), care continuă și pe prima jumătate a paginii verso. La acestea se adaugă și câteva foi desprinse, de diferite mărimi, pe care au fost așternute schițele câtorva fire narative, însemnări și liste cu nume (planșa 3), liste de cuvinte care rimează, precum și câteva ciorne ale unei porțiuni mai lungi în vers, intitulată „Acum cu-adevărat mă socotesc om“. Dacă, așa cum pare să fie cazul, MS Tolkien B 64/6 conține cel mai timpuriu și (cu excepția paginilor de însemnări), totodată, singura ciornă a poveștii, revizuirile aduse de Tolkien manuscrisului trebuie considerate a fi definitive.

Nu m-am atins de sintaxa uneori neobișnuită și de multe ori încălțită a lui Tolkien, însă am adăugat în anumite locuri elemente de punctuație pentru a limpezi sensul frazelor. Parantezele drepte încadrează pasaje neclare, precum și cuvinte sau segmente ce lipsesc din manuscris, dar au fost introduse pentru limpezime. Tolkien vădește inconsecvență și în folosirea diacriticelor deasupra vocalelor (în special semnul *macron*, uneori și *breve* sau *umlaut*), pe care o atribuim mai degrabă grabei și neatenției decât intenției autorului. De asemenea, au fost omise începuturile „false“, precum și cuvintele sau rândurile tăiate, cu patru excepții. În aceste cazuri, segmentele de text tăiate în MS au fost redatate între acolade, întrucât prezintă un interes aparte pentru poveste. Aceste pasaje tăiate ne arată interesul îndelungat manifestat de Tolkien față de natura magiei și a supranaturalului. Primele două apar în prima frază a povestirii, după cum urmează: 1) „în vremuri de magie“; 2) „pe când magia abia se născuse“. Cea de-a treia, fraza mai lungă care începe astfel: „iar lui Kullervo, [Musti] i-a dăruit trei fire din blana sa...“, se referă la ajutorul supranatural al lui Kullervo, câinele Musti, dovedind afinitatea povestirii pentru magie. Cea de-a patra, care apare spre sfârșitul

textului, are posibile valențe autobiografice: „Eram prunc când s-a dus mama...”

Am hotărât să nu distrag atenția cititorului de la lectură cu note numerotate, dar am inclus o secțiune de *Note și comentarii* la finalul povestirii, unde sunt explicați termenii și felul în care sunt utilizați aceștia, citate sursele și clarificată relația dintre scrierea lui Tolkien și *Kalevala*. Tot aici am redat și schițele preliminare ale lui Tolkien, care-i oferă cititorului posibilitatea de a urmări modificările și de a parcurge firul imaginației tolkieniene.

Această ediție a poveștii lui Tolkien, împreună cu ciornele eseului său „Despre *Kalevala*“, pune la dispoziția cercetătorilor, criticilor și cititorilor deopotrivă istorisirea „măreață“ și „nespus de tragică“ despre care Tolkien i-a scris lui Edith în 1914 și care a avut o contribuție atât de substanțială la *legendarium*-ul său. Sperăm să reprezinte pentru toți o adăugire importantă și valoroasă la opera scriitorului.

Notă privind numele

Povestea este neterminată nu doar din cauza firului narativ, care n-a fost dus la bun sfârșit, ci și a faptului că Tolkien a preluat la început tot registrul numelor din *Kalevala*, însă pe parcurs a modificat sau a inventat el nume și porecle pentru mai toate personajele, cu excepția protagoniștilor, anume fratele ucis, Kalervo, fiul său, Kullervo, și fratele/unchiul ucigaș, Untamo. Chiar și acestora le-a dat o sumedenie de porecle ce nu se regăsesc în *Kalevala*. Însă textul nu este întotdeauna consecvent în această privință, întrucât Tolkien uită să modifice sau revine la nume la care renunțase deja. Cea mai importantă schimbare este numele fierarului „Ilmarinen“ din *Kalevala*, pe care Tolkien l-a rebotezat „Āsemo“ în povestea lui. Pentru

o explicație mai detaliată asupra etimologiei numelui, vezi intrarea „fierarul Āsemo“ din secțiunea *Note și comentarii*. De asemenea, Tolkien a folosit mai multe variante pentru numele altor două personaje: sora lui Kullervo, Wanōna, și câinele lui, Musti.

Carl Hostetter mi-a atras atenția asupra faptului că o parte dintre numele inventate din *Povestea lui Kullervo* amintesc de – sau mai degrabă anticipează – primele tentative ale scriitorului de a crea o limbă proprie, numită qenya. Printre numele cu sonoritate „qenyană“ se numără cele ale zeilor *Ilu*, *Ilukko* și *Ilwinti*, ce trimit numaidecât la *Ilúvatar*, principala zeităte din „*Silmarillion*“. Porecla lui Kalervo, *Kampa*, o regăsim în fazele de început ale qenyei, la unul dintre primele personaje tolkieniene, Earendel, cu semnificația de „Săritor“. Toponimul care apare pe rând drept *Kēme* sau *Kēmēnūme*, menționat în trecere în povestea lui Tolkien drept „Marele Ținut, Rusia“ (planșa 2), poartă în qenya semnificația de „pământ, țarină“. Toponimul *Telea* (în fapt, Karelja) ne duce cu gândul la Telerii din „*Silmarillion*“, una dintre cele trei seminții de elfi care părăsesc Pământul de Mijloc pentru Valinor. *Manalome*, *Manatomi*, *Manaioni*, toate semnificând „cerul/cerurile“, amintesc de *Mana/Manwë*, căpetenia valarilor, semizeii din *Silmarillion*. Potrivit unor dovezi circumstanțiale, avem de-a face cu o relație diacronică între numele din *Povestea lui Kullervo* și tot mai bogata qenya, iar primele mărturii în acest sens apar în *Lexiconul Qenya*.

Pentru o analiză mai amănunțită a evoluției limbii qenya, cititorul poate consulta volumul lui Tolkien „*Qenyaqesta: The Qenya Phonology and Lexicon*“ („*Qenyaqesta: fonologia și lexicul limbii Qenya*“), scris, din câte se pare, între 1915 și 1916 și publicat în *Parma Eldalamberon XII*, 1998.